

AVUI, 24 d'agost de 2003

Graves, Yourcenar i Vidal

Josep Faulí

Una recent reposició televisiva de *La caiguda de l'Imperi Romà* m'ha actualitzat el tema de la reconstrucció i de la interpretació històriques mitjançant l'art. Mitjançant la novel·la, sobretot. El repertori és abundant, tot i que els valors respectius siguin molts variats. Com en tot, si fa no fa.

En l'apartat concret de reconstrucció de l'antiguitat hi ha una considerable aportació a l'entorn del cristianisme: des de la *Fabiola o l'Església de les catacumbes* de Wiseman -aquell anglòfon nascut a Sevilla- fins al *Quo Vadis* de Sienkiewicz -aquell polonès que va ser distingit amb el Nobel-, sense oblidar, entre d'altres, el *Ben Hur* de Wallace -aquell nord-americà que va ser governador de Nou Mèxic-, més famós, no cal dir-ho, per la pel·lícula de Wyler que no pas per la mateixa novel·la.

Més enllà d'aquest apartat essencialment cristià, hi ha unes quantes novel·les destacades sobre el món romà, que no són grans reconstruccions i també interpretacions importants. Penso, si més no, en *Jo, Claudi*, de Robert Graves, *Memòries d'Adrià*, de Marguerite Yourcenar, i *Julià l'Apòstata*, de Gore Vidal, tres obres que he volgut esmentar per l'ordre cronològic no pas de la publicació sinó del període històric presentat, però, en fer-ho, m'adono que l'ordenació és la mateixa des dels dos punts de vista, ja que les primeres edicions corresponents són, respectivament, del 1934, 1951 i 1962.

Es tracta de tres moments diferents de l'Imperi: la màxima esplendor de Graves, el punt de redreçament de Yourcenar i l'intent impossible de Vidal. Els paral·lelismes i les comparacions no són sempre fàcils perquè, com és lògic -per això es tracta d'art i no pas de ciència-, cada novel·lista va a la seva i és fidel a dèries i intencions pròpies.

Graves presenta mitjançant Claudi, la vida i l'obra dels primers emperadors: August, Tiberi i Calígula. El narrador, encara que anuncia que escriurà la seva vida, d'ell mateix subratlla sobretot que aprofita la privilegiada situació imperial per mirar papers i escriure. "Com heu pogut veure -ens diu al final del llibre- me'n vaig ben aprofitar". Encara que els protagonistes es facin dir déus, la història de Claudi és, sobretot, una història d'homes, d'homes amb molt de poder però no per això menys homes. Cal precisar que, tot i l'època reculada, és també una història de dones importants, famoses i sovint decisives, amb una galeria impressionant que conté, entre d'altres, les Escribònia, Livia, Octàvia, Vipsània, Antònia, Agripina, Messalina i Agripinilla. Amb Claudi-Graves anem des de l'any 10 a. de C., que és el del naixement de l'imperial narrador, fins al 41 de la nova era, en què el fan emperador i comença a escriure. Uns homes terriblement homes són els protagonistes i la novel·la és el seu retrat familiar i corporatiu.

Amb Yourcenar, tot i que continuem en el mateix món i, aproximadament, només un segle després, la força es polaritza en un sol emperador: Adrià, successor de Trajà i antecessor

immediat d'Antoni Pius, que va viure del 76 al 138 i va regnar del 117 fins a la mort. Adrià és -o vol ser- un pacificador en un context que només invita a la guerra, perquè, fet i fet, els homes continuen essent homes. La singularitat de la novel·la fa que la seva instrospecció -i, per tant, el risc- sigui més gran que en el cas de Graves, sempre més servidor dels fets - molts fets-, tan reveladors d'altra banda. El major grau d'intel·lectualització fa el ple quan la novel·lista completa la seva obra amb el *Quadern de notes de les 'Memòries d'Adrià'*.

Segurament Vidal és l'autor que més arrisca dels tres perquè gosa reflectir la reacció pagana davant el cristianisme triomfant. Era impossible que tants segles de déus i divinitats de tota mena no oferissin resistència. També aquí intervenen els homes, si més no com a animals de costums. L'emperador Julià, que viu del 331 al 363 i comença a regnar el 361, no pot rectificar el camí traçat per Constantí, però protagonitza una reacció explicable, humanament comprensible.

Sense oblidar que no es tracta d'història, sinó de novel·la, el mèrit d'aquestes obres és ajudar, a la seva manera, la mateixa història. Sempre, però, amb un pèl d'interpretació: si no fos així, quina gràcia tindrien? No en podrien tenir cap perquè l'àmbit que els correspon no és ni pot ser el de la crònica estricta. Parlem, doncs, de novel·les importants, no pas de llibres d'història reeixits.

En podem parlar a bastament per la quantitat de la documentació emprada i per l'ús adequat que se'n fa, per la qualitat literària dels que el fan i per la sensibilitat de bons creadors - abocats a la tasca d'explicar coses humanes- que tenen.

La visió, no cal dir-ho, és la de la societat romana vist des de dalt. És el que no passa en les obres de tema cristià esmentades, com no passa tampoc en *l'Espàrtac* de Fast. Potser perquè la visió és aquesta, el conjunt, situat als primers segles de la nostra era, és d'una gran civilització, tot i que no pas d'una gran civilitat. Hi ha força progrés, però no tant progrés humà. Aquest és el camí de penetració i perfecció del cristianisme, però és, precisament, el que, des del seu paganisme militant, no podia admetre Julià. (No sé per què el títol original és simplement *Julian*, sense el qualificatiu que figura en el de la versió catalana.)

Una constant tant en Vidal com en Yourcenar és la veneració del món grec. Julià és vocacionalment un hel·lenista i Adrià és més feliç a Orient que a Occident. En Claudi, que arrenca del punt fort de l'Imperi, aquesta tendència no és tan clara, però, tot i això, en aquestes novel·les del segle XX sobre l'antiguitat romana, es fa ben present fins a quin punt va ser difícil que la força romana s'imposés a la saviesa grega. La literatura, una vegada més, ens diu més clarament el que ja sabíem.

Josep Faulí. Periodista i escriptor